

YEVROPA FORTEPIANO IJROCHILIGI MAKTABINING SHAKLLANISHINING TARIXIY BOSQICHLARI

Rahimova Mavludaxon Nabijanovna

Andijon davlat universiteti

San'atshunoslik fakulteti musiqa ta'limi kafedrası o'qituvchisi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10347994>

ARTICLE INFO

Received: 05th December 2023

Accepted: 10th December 2023

Online: 11th December 2023

KEY WORDS

Musiqa madaniyati, fortepiano ijro texnikasi, Vena maktabi, shtrix, novator, konsert, uslubiy qo'llanma.

ABSTRACT

Ushbu ilmiy maqolada fortepiano ijrochilik mahoratining shakllanishi va rivojlanishi jarayoni yoritilgan va XIX asrning ilg'or yevropalik musiqachilarining fortepiano ijrochiligining yangi texnikalari haqida ma'lumotlar ochib berilgan. Muallifning ta'kidlashicha, ular o'zlarining uslubiy asarlari va pedagogik qo'llanmalarida pianino chalish texnikasi masalalarini talabalarning badiiy ijrosi va musiqiy rivojlanishi vazifalari bilan bog'lashga intilishgan. O'sha davrdagi eng yirik musiqa madaniyati arboblarning kompozitorlik, ijrochilik va pedagogik san'ati pianizm tarixida yangi davrni boshlab berganini ta'kidlaydi.

Musiqashunoslik va musiqa tarixidan ma'lumki XIX asrda Yevropada fortepiano san'atining rivojlanishi London, Vena va Parij fortepiano mahorat maktablarining shakllanishi bilan bir qancha faktorlarga ko'ra o'zaro uzviy bog'liq hisoblanadi. London maktabining asoschisi Musio Klementi – bastakor, dirijyor, pianino o'qituvchisi va pianinochi bo'lib, u g'ayrioddiy mahorati bilan ajralib turgan. London maktabining ko'plab vakillari fortepianini ijrochiligi sohasida taniqli novatorlar ko'p bo'lib, o'zlarining ijro jarayonida barmoq parchalaridan tashqari ikki notalar, oktaval, akkord tuzilmalari, tayyorgarliklar va tovushga yorqinlik va rang-baranglik beradigan boshqa usullarni qo'lladilar. Klementining o'zi ham, uning shogirdlari ham XIX asr boshidagi yirik virtuoslar Kramer, Fild, Berger, Klengel ajoyib ijro texnikasi professionalligi bilan ajralib turdilar, kompozitsiya elementlarini ko'paytirishda to'liq konsert tovushini va relyef istiqbolini rivojlantirishga intildilar.

Klementi o'zining fortepiano maktabini yaratdi, u o'sha davrdagi fortepiano pedagogikasi an'analarini belgilab berdi. U ko'p qismli texnik mashqlar printsipini yaratdi, tavsif qilingan bolg'a shaklidagi barmoqlar, ritmning qat'iyligi va o'ziga xos dinamikadan foydalangan.¹

U o'qitish masalalari bo'yicha nazariy ishlar yozmagan, faqat yangi boshlanuvchilar uchun "Methode pour le Piano – Forte" maktabiga uslubiy tushuntirishlar bundan mustasno. Biroq, Klementi fortepiano tarixidagi birinchi konstruktiv texnik mashqlar va etyudlarning

¹ Steinpress B. Music of the 19th century. Part 1. – M., 1968.

muallifi bo'lib, uning metodik prinsiplari haqida tasavvur beradi: "major va minorning barcha shaklida preludeyalar va eksersislar", "Grand Exercise ad Patnassum" oktava etyudlar to'plami, "Gradus ad Patnassum" uch jildli to'plami, unga fuglar, kanonlar, Skerzo, Capriccio, "dramatik sahna", ko'plab tadqiqotlar ustida ishlagan. Aynan ular amaliyotlarda keng qo'llanilgan, hozirgi vaqtda musiqachi-pedagoglar K. Tauzich tahriridagi 29 ta etyud to'plamidan foydalanadilar. Shu bilan birga, Klementi yuzdan ortiq sonatalarni yaratdi, ular hozirgacha o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Yevropa fortepiano ijrochiligi madaniyatining shakllanishida Parij va Vena pianino maktablari ham katta rol o'ynadi. XIX asr boshlarida Parij virtuoz san'atning eng yirik markaziga aylandi. Liszt va Shopin boshchiligidagi deyarli barcha taniqli pianinotchilarning faoliyati fransuz madaniyati bilan bog'liq.

Parijda ochilgan konservatoriya butun dunyoga mashhur bo'lib, Yevropada professional musiqachilar kadrlarini tayyorlaydigan birinchi maxsus o'quv yurti hisoblanadi. Uning fortepiano sinfidagi birinchi professorlaridan biri F. E. Baxning shogirdi – N. I. Gulmandel, taniqli bastakor va ijrochi, taniqli pianinochi va o'qituvchi L. Adamning o'qituvchisi, fransuzlar Parij maktabining "otasi" laqabini olgan.

Lui Adan taniqli fransuz pianinotchilarining butun galaktikasining tarbiyachisi hisoblanadi. Uning "forteplano maktabi" konservatoriya o'quvchilari uchun majburiy qo'llanma sifatida tan olingan. Ushbu asarda tavsiya etilgan repertuar mashqlari bilan bir qatorda muallif o'zining ijro san'ati masalalariga nisbatan ilg'or qarashlarini ochib beradigan uslubiy tamoyillarini bayon qildi.

Barmoq harakatlarining mexanik mashg'ulotlarini rad etib, Lui Adan texnika ustida ishlashni tovush vazifalariga bo'ysundirdi. Tarozi va Arpeggio u talabalardan ovozning ekspressivligi va ohangdorligiga erishib, turli dinamikalar bilan o'ynashni maslahat berdi. Adan barmoqlar, iboralar va legato ijrosiga alohida e'tibor berib, barmoqlarini qora rangdan oq klavishga jimgina almashtirishga murojaat qildi.

XIX asr boshida Vena maktabi vakili Iogann Nepomuk Gummel mashhur bo'lib, u "marvarid o'yini" ning taniqli ustasi, kompozitori bo'lib, uning asarlari Shopenning fortepiano uslubini tayyorlashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan va hozir ham badiiy qiziqishni uyg'otishi mumkin.

U fortepiano texnikasini rivojlantirish bo'yicha fundamental qo'llanmaning muallifi: "birinchi oddiy darslardan to'liq to'liqlikgacha fortepiano ijro etish bo'yicha batafsil nazariy va amaliy qo'llanma" yozib qoldirgan. Gummel ijro texnikasini umuman to'g'ri ijro deb hisoblagan, chunki uning fikriga ko'ra, ijro etishning ekspressivligini o'rgatish mumkin emas, agar u ijrochining ruhiga singib ketgan bo'lsa, bu qobiliyatni uyg'otish, tarbiyalash va rivojlantirish mumkin.

Karl Cherni ham xuddi shunday fikrda edi, uning faoliyati vena maktabining metodik prinsiplarini rivojlantirish bilan bog'liq. U pianino uslubiga juda ko'p yangi narsalarni kiritdi. Uning mashqlari va tadqiqotlari barmoqlarning ravonligini, qo'l va bilakning erkin va moslashuvchan harakatini muvaffaqiyatli rivojlantirdi. Chernining barmoq tamoyillari birinchi, ikkinchi va uchinchi barmoqlarning maksimal darajada qo'llanilishiga asoslangan bo'lib, pianinoning yanada jonli ovozini ta'minlaydi.

Shunday qilib, Adanning maktabi, Gummelning "qo'llanmasi", Chernining "nazariy va amaliy maktabi" shuni ko'rsatadiki, XIX asrning ilg'or fikrlaydigan o'qituvchilari o'zlarining uslubiy asarlari va pedagogik qo'llanmalarida fortepiano chalish texnikasi masalalarini badiiy ijro va talabalarning musiqiy rivojlanishi vazifalari bilan bog'lashga intilishgan. Ammo bu tendentsiyalar o'sha davr pedagogikasiga xos emas edi. Ular bilan bir qatorda o'qitishning eng konservativ usullari ham rivojlanib, ijrochilarning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. An'anaviy pedagogika ijro talablariga aniq javob bermadi. Bu ilg'or musiqachilarni yanada oqilona va samarali o'qitish usullarini yaratish haqida o'ylashga majbur qildi.²

Ajoyib ijodiy sovg'a va pedagogik iste'dod bilan birlashtirilgan g'ayrioddiy pianistik iste'dod R. Shuman, F. Shopin va F. Listni yuqorida muhokama qilingan o'qituvchilar va virtuoz-kompozitorlar orasida keskin ajratib ko'rsatdi. Ushbu ilg'or musiqachilar fortepiano ijrochiligining yangi usullarini, yangi to'qimalarni, yangi tovushlarni izlashdi, ijro bezaklarining boyligi va xilma-xilligiga intilishdi.

Ularning pedagogik qarashlari o'sha davrdagi fortepiano maktablarining uslubiy munosabatlaridan tubdan farq qilar edi. Masalan, F Shopin qo'l erkinligi va qo'l, bilak va bilakning moslashuvchan harakatlariga katta ahamiyat bergan. U kuch va harakatchanlik nuqtai nazaridan barcha barmoqlarni tenglashtirish uchun bema'ni harakat deb hisobladi. Buning o'rniga, u barmoqlarning tabiiy farqlaridan musiqiy beakning frazemalari va intonatsion ekspressivligiga muvofiq foydalanishni taklif qildi, kuchli barmoqlarga qo'llab – quvvatlovchi tovushlarni, zaif barmoqlarga esa ohangdor iboralarning yumshoq uchlarini buyurdi.

F.Liszt, F.Shopin singari, pianinochidan to'liq erkinlik va harakatlanishni talab qildi, fortissimoda maksimal ijrochilikka erishish uchun qo'lning kengligi va og'irligidan foydalanib, butun qo'li bilan yelkasi ijro davomida harakatlanadi. Ularning ikkalasi ham texnika butunlay ijrochining badiiy vazifalariga bo'ysunishi kerak deb hisoblashgan. Ushbu musiqachilarning kompozitorlik, ijrochilik, pedagogik san'ati pianino tarixida yangi davrni boshlab berdi. R. Shuman, F. Shopin va F. List musiqalarida yangi fortepiano uslubining xususiyatlari barcha yorqinlik bilan namoyon bo'ldi. O'tmishdoshlarining tajribasidan foydalanib, ular pianino ovozi, to'qima va pianino texnikasini o'zlashtirish yo'llari haqida yangi tushunchalar yaratdilar.

References:

1. Alekseev A.D. History of piano art. Part 2. – M., 1967.
2. Milshtein Ya.I. Questions of theory and history of performance. – M., 1983.
3. Nikolaev A. Essays on the history of piano pedagogy and the theory of pianism. – M., 1990.
4. Feinberg S.E. Pianism as an art. – M.: Muzyka, 2003.
5. Steinpress B. Music of the 19th century. Part 1. – M., 1968.
6. Shcherbakova A.I. Philosophy of music and music education. In 2 parts: textbook allowance. – M.: LLC "Educational and Methodological Publishing Center "GRAF-PRESS", 2008.

² Alekseev A.D. History of piano art. Part 2. – M., 1967.